

THE EASTERN NECROPOLIS OF SERDICA. HISTORY OF RESEARCHES AND GRAVE STRUCTURES (2ND-6TH CENTURY)

Yordana Nikolova

Regional history museum – Sofia, Bulgaria

University of Library Studies and Information Technologies, Bulgaria

Abstract: *The Eastern Necropolis of Serdica is the bigger of the two necropolises of the ancient city. Researches of its territory have continued for more than 100 years, and the accumulated amount of burial structures numbers over 500 pieces. They represent 8 different types, dating from the beginning/middle of the 2nd century - to the Ottoman rule. The basilica "Saint Sofia", which went through various stages of construction and transformations, is also used as a chronological benchmark for some of the burial facilities. The total area of the necropolis amounts to a very large territory composed of separate zones, with varying amounts of structures in each zone. However, to date, there is no definitive article about it. The current article is an attempt to collect and present, in a general framework, all the discoveries up to this point in the Eastern Necropolis of Serdica. In addition, the collected and analyzed information will be transformed into identification files for the register of archaeological sites in Sofia. This is also linked to the work the Regional History Museum - Sofia does for the CLaDA-BG project. This newly created registry will provide an opportunity for two important advancements in the preservation of the archaeological heritage. On one hand - by creating digital archaeological files, the information will be better stored and protected, and on the other – it will create a more easily accessible and widely available databank for the necropolis.*

Keywords: *Necropolis, Archaeological Heritage, Register, Immovable Cultural Assets, Grave Structures*

ИЗТОЧНИЯТ НЕКРОПОЛ НА СЕРДИКА. ИСТОРИЯ НА ПРОУЧВАНИЯТА И ГРОБНИ СЪОРЪЖЕНИЯ (II – VI В.)

Йордана Николова

Регионален исторически музей – София

Университет по библиотекознание и информационни технологии, България

Резюме: *Източният некропол на Сердика е по-големият от двата некропола на античния град. Проучванията на територията му продължават повече от 100 години, а разкритите гробни структури са над 500 броя. Те съставляват разнородни по вид съоръжения от 8 отделни типа, датиращи от началото – средата на II век – до времето на Османското владичество. За своеобразно ядро на некропола е приета базиликата „Света София“ – преминала през различни етапи на строителство и преобразования – тя се явява и хронологически индикатор за част от гробните съоръжения. Общата площ на некропола обхваща много голяма територия, съставена от отделни зони с различна концентрация на структури. Въпреки големия обем археологически*

материал, липсва по-обобщаващ труд, включващ откритото до момента. Настоящата статия е своеобразен опит за събиране и представяне в общи рамки на известното в Източния некропол на Сердика. Освен това натрупаната и анализирана информация ще бъде трансформирана и в идентификационни досиета за регистъра на археологическите обекти в София. Последното е обвързано с дейността на Регионален исторически музей – София в проекта КЛАДА-БГ. Създаденият регистър, от своя страна, ще предостави възможност за две важни направления в опазването на археологическото наследство. От една страна – чрез създаването на дигитални археологически досиета – информацията ще бъде съхранена и защитена, а от друга – ще бъдат създадени предпоставки за социализирането на отделни части от некропола.

Ключови думи: некропол, археологическо наследство, регистър, недвижими културни ценности, гробни съоръжения

Въведение

Археологическото наследство на София е разглеждано като една исторически формирана цялост, достигнала до нас в резултат на продължително, непрекъснато и интензивно натрупване на следи от човешки живот и дейност (Stancheva, 1989). Античният град Сердика изцяло попада под центъра на съвременната столица. Интензивното модерно застрояване често води до унищожаване на археологическите структури и в значителна степен възпрепятства пълното им разкриване. Поради това е трудно и възстановяването на цялостната антична инфраструктура.

Изучаването на погребалните обреди през Късната античност има значителен принос в изследването на материалната и духовната култура. Некрополите, като тяхно физическо изражение, са неделима част от селищната структура. Тяхната поява, свиване или разрастване в голяма степен отразява демографските промени в популацията на определено населено място. Чрез общите им характеристики могат да бъдат очертани етническата, социалната, културната и религиозната принадлежност на покойниците. В некрополите могат да бъдат проследени външни влияния и реминисценции от по-стари култури.

Сигурно установени са местата на двата главни градски некропола на Сердика – Източен и Западен. Те са означени условно по този начин, тъй като са разположени съответно източно и западно от крепостните стени и до голяма степен следват трасето на най-важната транспортна артерия, прекосяваща античния град - Via Diagonalis (Stancheva, 1964). Все още границите и на двата некропола не са окончателно изяснени. При нови проучвания в наши дни продължават да се откриват неизвестни участъци. Някои от по-рано разкритите гробове са недобре документирани или с течение на времето документацията им е изгубена. Други остават непубликувани.

Етапи в историята на проучванията на Източния некропол

Условно етапите в историята на проучванията на Източния некропол могат да бъдат разделени хронологически на четири. Първият започва още преди Освобождението и се свързва с имената на братя Шкорпил, Феликс Каниц, Йосиф Обербауер и Константин Иречек. Някои от античните архитектурни паметници са видими на тогавашния терен и биват запечатани на хартия от различни пътешественици. Главният некропол и базиликата „Света София“, заедно с крепостната стена са едни от първите сердикийски останки – щателно разгледани, описани и обнародвани. Първият, който изследва топографията на Сердика е Феликс Каниц. Той прави план на античния град – крепостната стена и прилежащите към него некропол с базиликата „Св. София“ (Bobchev, 1943). След него К. Иречек изследва по-конкретно местоположението на античния некропол и установява със сигурност, че той се намира извън крепостните стени (Bobchev, 1943).

Първата технически достоверна информация за античните и късноантичните гробни съоръжения от Източния некропол на Сердика дължим на братя Шкорпил (Dinchev, 2014). Те провеждат проучвания през 80-те години на XIX век около днешния площад „Свети Александър Невски“. Откритото там, според тях, принадлежи на времето, когато София е била завладяна от византийците в годините между 1018 и 1186 (Shkorpilov and Skorpilov, 1890).

Важен извор от този период за наличието и състоянието на някои археологически останки са картините на Й. Обербауер. Особено внимание е отделено на емблематични за града археологически и исторически паметници като: базиликата „Св. София“ и некропола около нея, ротондата „Св. Георги“, крепостната стена на града и други (Kirova and Kasabov, 2010). В гравюрите му са представени и гробници, видими на тогавашния терен (Фигура №1, МИС X 44).

Фигура №1. Църквата „Св. София с некропола“, МИСХ44

Вторият етап в проучванията започва някъде в края на XIX и в самото начало на XX век, и приключва с края на Втората световна война. Главните изследователи в

този период са: Георги Кацаров, Богдан Филов, Юрдан Господинов, Вацлав Добруски, Кръстьо Миятев и други.

Разкрити са първите гробни структури на запад от крепостта – доказателство за наличието на втори некропол – Западния. Откривателят му – В. Добруски продължава проучването на нови парцели в по-големия Източен некропол. Той разчиства гробница със сребърен реликварий, под базиликата „Св. София“, както и други гробници, намиращи се днес под катедрален храм „Св. Александър Невски“ (Dobruski, 1896).

Разкопки с голям мащаб при базиликата „Св. София“ се провеждат от Богдан Филов. При проучванията той разкрива голям брой разнообразни гробни съоръжения – саркофази, зидани гробове, обикновени гробни ями и гробници със сводово покритие.

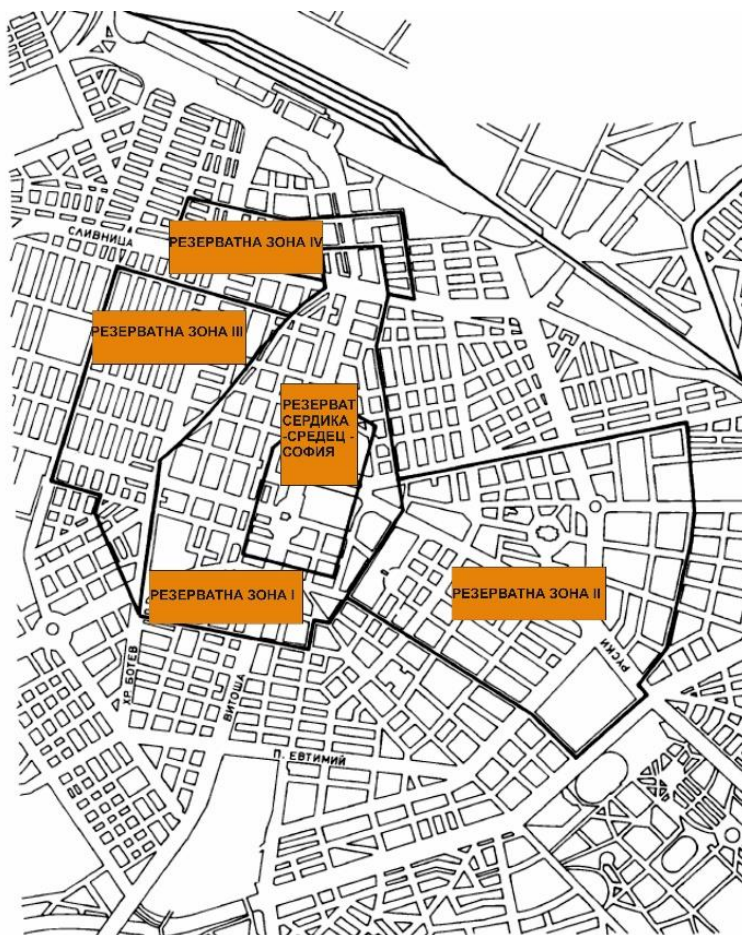
Значителен брой гробници в ареала на базиликата „Св. София“ са открити и от Ю. Господинов. Условно проучванията са групирани в два основни сектора: между (южно от) „Св. София“ и (северно от) Синодалната палата; и втори сектор: между Народното събрание (на север) и (западно от) Художествената академия (Gospodinov, 1921). Сред разкритите гробници има и такива със запазени стенописи. Освен гробните съоръжения Ю. Господинов открива и останки от две по-малки църкви – едната, от които – по-късно е определена за параклис (Gospodinov, 1921), (Dinchev, 2014). В по-късните етапи от този период се откриват гробни съоръжения в източна посока. Некрополът е проучен на по-голяма площ, като постепенно става ясно, че той се простира на доста голяма територия. През 40-те години на ХХ век при копаене на основите за строежа на Народна Библиотека, са открити 10 старохристиянски сводови гробници (Bobchev, 1940-42).

Следващият, трети етап, се свързва с имената на Сава Бобчев, Стефан Бояджиев, Тодор Герасимов, Магдалина Станчева, Константин Шалганов и други. С политическите промени се налагат и промени в законите, намеренията и целите в областта на археологията. Учреден е Музей за история на София (1952 г.), което институционализира в известна степен проучванията на територията на столицата. Създаден е Закон за паметниците на културата и музеите (1969 г.)¹. Създаден е и наредба (1976 г.), с която са определени площта и режимите на опазване на обявения за резерват античен и средновековен град. Четири зони извън него се поставят на специален режим за застрояване (Stancheva, 1989), (Фигура №2).

Центърът на София тежко пострадал от бомбардировките през януари 1944 г. Това налага основно преустрояване на многобройни сгради и издигането на четири нови постройки, необходими на правителството. В следствие на проучванията, под днешните сгради на хотел „Балкан“, Централен универсален магазин (ЦУМ), Министерски съвет, са разкрити мрежа от улици и важни обществени сгради на античния град (Stancheva, 1989). В близост до Източната порта (под Партийния дом,

¹ Обновление на закона а издирване старини и за спомагане на научни и книжовни предприятия от 1890 г.

дн. Народно събрание) са проучени две базилики и път, водещ към Източния некропол (Stancheva, 1964). При преустройството на тогавашния площад „9-ти септември“ (днес пл. „Александър I“) са открити най-близко стоящите до Източната порта на града гробни съоръжения. Там е намерено единственото погребение с кремация в урна на територията на целия некропол. Повечето от funerалните структури са споменати само в местните вестници – те остават на заден план, тъй като акцентът в този момент е разкриващата се архитектура от антична Сердика.

Фигура №2. Stancheva 1989, obr.1

През последните две десетилетия на ХХ в. мащабните спасителни разкопки са преустановени. Проучванията се осъществяват главно от археолози от Музея за история на София. Те са предизвикани най-често от частни инвестиционни проекти или инфраструктурни такива (поправка на ВиК, електрически инсталации и ремонти). По-значителни по площ разкопки през този период провежда К. Шалганов около базиликата „Св. София“. В рамките на шест години (от 1980 до 1989 г.) той успява да проучи общо 38 гробни съоръжения от Източния некропол.

Последният, съвременен етап от историята на проучванията на некрополите на Сердика, се свързва с работата на Константин Шалганов, Марио Иванов, Юниан Мешеков и Полина Стоянова.

Близо сто години след първите разкопки около базиликата „Св. София“, проведени от Б. Филев, продължават да се извършват наблюдения при строителни

дейности и спасителни археологически разкопки на същото място (Meshekov, 2011). В следствие на тях, в периода 2002 – 2022 година са открити общо 31 гробни съоръжения от различен тип. В този последен етап, в следствие на инфраструктурни проекти, започват да се проучват и извънградски некрополи около античния град. Подобно на предишния период, основна част от разкритите фунерални структури са следствие от частни инвестиционни проекти или инфраструктурни такива (поправка на ВиК, електрически инсталации и ремонти. По-голям парцел от Източния некропол е проучен през 2017 година до паметника „Васил Левски“. Регистрирани са осем гробници, единадесет тегулни гроба и сто и осем обикновени гробни ями (Stoyanova and Meshekov, 2018).

Гробни съоръжения в Източния некропол

Некрополът съдържа над 500 гробни съоръжения от осем различни вида. Най-опростените са обикновени гробни ями, класифицирани от Л. Гетов като тип III за съоръженията от I–IV в. (Getov, 1970b), докато Н. Русев ги отнася към тип I за късноантичните гробове от Втора Мизия (Rusev, 2012). От Източния некропол на Сердика до момента са известни 135 обикновени гробни ями, представляващи 23% от общия брой на регистрираните гробни съоръжения.

Към втория вид се отнасят гробове с покритие от стреховидно поставени тегули. Л. Гетов ги обособява в тип VI (Getov, 1970b), а Н. Русев – в тип II (Rusev, 2012). Общият им брой в Източния некропол е 103². Третият вид са саркофазите, принадлежащи към тип VIII по Гетов (Getov, 1970b) и към тип IV според класификацията на Н. Русев (Rusev, 2012). Те са само осем на брой или 1% от документираните гробни съоръжения. В групата са включени и три по-различни по характер „саркофази“. В по-ранни публикации като такива са определени и други гробни съоръжения, които обаче не представляват същински саркофази. В устройството и градежа си те по-скоро се доближават до цистите.

Зиданите гробове са следващите гробни съоръжения, откривани в некропола. Те съответстват на тип IX-а по Л. Гетов (Getov, 1970b) и на тип III по Н. Русев (Rusev, 2012). При класификацията на Л. Гетов типът е разделен на три варианта: вариант А с плоско покритие; вариант Б със засводено покритие (по-късно от него се развиват сводовите гробници) и вариант В – гробници мавзолеи (Getov, 1970a). В старата литература зиданите гробове с плоско покритие са определяни като „плоски гробници“. В по-късните изследвания са регистрирани като „гробни камери, зидани от тухли с плоско покритие от каменни плочи, обикновени или бипедални тухли“ (Shalганov and Ivanov, 1992). По своята същност и градеж всички те спадат към тип IX-а по Л. Гетов.

Зиданите гробници числено преобладават над останалите гробни съоръжения в Източния некропол на Сердика. Представляват 31% или 159 броя от общото

² В тази бройка влизат и непубликуваните гробни съоръжения от пл. „9 септември“ (дн. Александър I)

количество структури. Определени са като тип VIII по Н. Русев (Rusev, 2012) и тип IX-б по Л. Гетов (Getov, 1970b).

Цистовите гробове са последната група съоръжения, срещани в Източния некропол на Сердика. Те са най-малобройни – само три примера и представляват под 1 % от общия брой гробове. Всички са открити под базиликата „Св. София“. Отнесени са към тип VII в изследването на Л. Гетов (Getov, 1970b). Този тип гробни съоръжения са по-добре засвидетелствани през Късната античност по Западното Черноморие, като в изследването на Й. Гатев са включени към тип III (Gatev, 2004). Подобни съоръжения се срещат и във Втора Мизия, където са класифицирани като тип III (Rusev, 2012). С оглед на данните от некропола под площад „Александър I“ бихме могли да добавим и осми вид гробни съоръжения, срещани в Източния некропол – урни с кремирани останки. Трупоизгарянето в урна спада към тип Vб-1, според класификацията на Л. Гетов (Getov, 1970a). Този вариант е най-често срещан при могилни гробни находки, а кремацията може да бъде в или извън могилния насип (Getov, 1970a).

От топографска гледна точка некрополът е хронологически разделен. Най-ранните гробове се намират най-близо до крепостната стена. Тази теза се потвърждава от откритото под площад „Александър I“. Най-ранните примери при базиликата „Св. София“ са от втората половина на II в. Колкото по на изток се развива некрополът, толкова по-късни стават съоръженията. С разширяването на некропола гробовете от периферията му са с по-късна дата от тези в т.нар. „ядро“. Това би могло да се свърже и с наличието на социално обусловени различия между отделните участъци. Вероятно погребаните около базиликата „Св. София“ са с по-висок социален статус. А тези, пръснати по периферията, принадлежат на по-бедно население.

Археологически досиета на Източния некропол на Сердика.

Важна част от обработването на архивните и публикуваните материали, свързани с Източния некропол, е и тяхното опазване. С течение на повече от 100 години проучвания е генерирано огромно количество обработен и необработен архивен материал под формата на статии и монографии от една страна и множество снимки, чертежи, полеви дневници и инвентарни книги, останали на съхранение в Научния архив на Регионален исторически музей – София³. За да бъдат правилно съхранени и опазени е необходимо съвременно помощно средство в лицето на дигитализацията (Dragiev, Nikolova and Ivanov, 2022). С нарастването на обема от данни и развитието на технологиите – дигитализацията става неизменна част от функциите на един музей. В най-общ смисъл, съгласно своите свойства, тя се разделя на вътрешна и външна (Dragiev, Nikolova and Ivanov, 2022). Ако вътрешната се отнася до цифровизацията на аналоговия оригинал, то външната показва

³ В това число влизат и археологическите находки и масов материал. Без чийто анализ – не е възможно представянето на цялостната картина.

резултатът на широката публика. Разработването на дигитални археологически досиета би спомогнало, не само за тяхното опазване, но и за достигане на тази информация до по-голям процент от хора. Работата по дигиталните археологически досиета на Източния некропол е най-общо в две направления: 1. Дигитализиране на архивната археологическа документация, с основна цел запазване на информацията (тъй като много от хартиените носители са пострадали от времето) 2. Създаване на археологически картон, свързан с подробен набор от информация за съответната недвижима културна ценност⁴.

Тъй като, както бе споменато по-горе, некрополът се разпростира на по-голяма територия – досиетата са условно разделени на отделни зони, представящи по-голямата концентрация от гробни структури. Те са разделени на шест по-големи и три по-малки групи, обвързани с местоположението на съвременни сгради. Последното се дължи на факта, че по този начин отделните зони от некропола са лесно разпознаваеми.

Създаването на идентификационните археологически досиета е важно за паметта на Източния некропол, тъй като те се явяват и своеобразна предпоставка за развитие на възможностите за социализирането му.

Заклучение

Археологическите проучвания в Сердика продължават вече повече от столетие. Въпреки това, все още има неизяснени проблеми, касаещи се главно до топографията и хронологията на античните некрополи. До сега всички проучвания са в следствие на инфраструктурни проекти или ново строителство.

От казаното до тук може да се обособят четири ясно разграничими периода:

1. Започва малко преди Освобождението и свършва с първите проведени разкопки от В. Добруски в края на века и началото на ХХ в. Този период се определя като времето на „описвачите“. Учените се занимават с описания и чертежи на заварените, видими старини.
2. От началото на ХХ в. до края на Втората световна война. Това е времето на първите съществени проучвания. Акцентът е върху базиликата „Св. София“. Поради големия интерес към нея, успяват да се разкрият и голям брой гробници в околността ѝ. Заради новото строителство, обхванало страната и особено столицата са открити спорадично няколко гробници извън ареала на базиликата, както и в западна посока към втория по значимост некропол. Повечето от разкритията, обаче са непубликувани или известни само от местни вестници.

⁴ Цялостния процес по изработването и дигитализирането на археологическите картони е свързано в участието на РИМ-София в проекта КЛАДА-БГ

3. Третият период в историята на проучванията на Сердика започва след политическите промени в страната след 9. IX. 1944 година. Политиката за културното наследство се променя, според новите политически директиви. След бомбардировките започват мащабни акции по почистването на развалините, като същевременно се разкриват и археологически останки. През този период е издадена наредбата за резервата и придружаващите го защитени зони.
4. С идването на демокрацията и с настъпването на новия век започва последният съвременен етап в проучванията на територията на София. Той е белязан от реализацията на редица инфраструктурни проекти, в следствие на които се осъществяват спасителни разкопки. Извършват се планови разкопки и повторни проучвания на някои обекти, което допълва и коригира информацията за паметниците.

Благодарности

Настоящото изследване е финансирано по Националната програма „Млади учени и постдокторанти - 2“ на МОН.

Научна литература

- Bobchev, S. (1940-42).** Novootkriti grobnici v staorohristiyanskiya nekropol na Serdica. IAI XIV, 1940/42, izd. BAS, Sofia pp. 238-242 // [Бобчев, Сава. Новооткрити гробници в старохристиянския некропол на Сердика – ИАИ XIV, изд. БАН, София, 1940/42, 238-242]
- Bobchev, S. (1943).** Serdica. Materiali za izuchavane na topografiya, ustroistvo i architektura na grada. Materiali za istoriyata na Sofia, XII, Sofia: Izd. BAN, 1943, 20-43 // [Бобчев, Сава. Сердика. Материали за изучаване на топография, устройство и архитектура на града – Материали за историята на София, XII, София, 1943, 20 – 43]
- Dinchev, V. (2014).** Sofiiskata carkva Sveta Sofia, Sofia, 2014 // [Динчев, Венцислав. 2014, Софийската църква „Света София“ и Сердика; София, 2014]
- Dobruski, V. (1896).** Materiali po archeologiya na Balgaria. Nadpisi – Sbornik za narodni umotvoreniya, nauka i knizhnina, XII, 1896, pp. 398-442 // [Добруски, Вацлав. Материали по археология на България. Надписи. – Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, XIII, 1896, 398-442]
- Dragiev, A.; Nikolova, Y.; Ivanov, D. (2022).** Digitalizaciya i digitalizacionni resursi v bulgarskata muzeina praktika – E-Bulletin Regional History Museum – Sofia Vol. 05,2022, pp. 265-285 // [Драгиев, Ангел, Николова, Йордана, Иванов, Даниел. Дигитализация и дигитализационни ресурси в българската музейна практика – Електронен бюлетин Регионален исторически музей – София, бр. 05, 2022, 265-285]
- Gatev, Y. (2004).** Pogrebalen obryad po Zapadnoto Chernomorsko kraibrezhie prez Kasnata antichnost (IV-VI v.). Unpublished abstract of PhD dissertation // [Гатев, Йордан.

- Погребален обред по Западното Черноморско крайбрежие през Късната античност (IV-VI в.). Непубликуван автореферат на докторска дисертация. София]
- Getov, L. (1970a).** Pogrebalni obichai i grobni saorazhenia v balgarskite zemi prez rimskata epoha (I-IV v.). *Doctorska disertacia*. // [Гетов, Людмил. Погребални обичаи и гробни съоръжения в българските земи през римската епоха (I-IV в.). Докторантска дисертация]
- Getov, L. (1970b).** Pogrebalni obichai i grobni saorazheniya u trakite prez rimskata epoha (I-IV vek). *Arheologia* 1, 1-12. // [Гетов, Людмил. 1970b. Погребални обичаи и гробни съоръжения у траките през римската епоха (I-IV век). *Археология* 1, 1-12]
- Gospodinov, Y. (1921).** Nekropolat okolo carkvata Sveta Sofia. *Materiali za istoriyata na Sofia, Sofia, 1921, pp. 54-69.* [Некрополът около църквата Света София – Материали за историята на София, София, 1921, 54 – 69]
- Kirova, N.; Kasabov, F. (2010).** Archeologicheskoto nasledstvo na Serdica-Sredeca v kartinite na Yosef Oberbaouer ot fond ana Sofiiskiia muzei. – *Serdica-Sredeca-Sofia, vol. 5, Sofia, 2010, pp.145-151* // [Н. Кирова, Ф. Касабов. Археологическото наследство на Сердика-Средец в картините на Йозеф Обербауер от фонда на Софийския исторически музей – Сердика-Средец-София, София, 2010, 145 – 151]
- Meshekov, Y. (2011).** Nabludenie na stroitelnite deinosti i spasitelni archeologicheski prouchvaniya v podpodovoto prostranstvo na bazilikata Sv.Sofia – gr. Sofia. *Arheologicheski otkritia i razkopki za 2010, Sofia, 2011, pp. 320-321.* // [Мешеков, Юниан. Наблюдение на строителни дейности и спасителни археологически проучвания в подподовото пространство на базиликата „Св. София“ – гр. София, В: Археологически открития и разкопки през 2010г., София, 2011, 320-321]
- Rusev, N. (2012).** Burial rituals in the period of late antiquity in the territory of the province of Second Moesia. In: Vagalinski, L., Sharankov, N., Torbatov, S. (eds.). *The Lower Danube Roman Limes (1st-6th c. AD).* Sofia, NIAM-BAS, 481-403.
- Shalganov, K.; Ivanov, Kr. (1992).** Archeologicheski prouchvaniya pod severniya korab na bazilikata "Sv. Sofia". *Arheologicheski otkritia i razkopki za 1991. Sofia, 83-84* // [Шалганов, Константин 1992. Археологически проучвания под северния кораб на базиликата „Св. София. Археологически открития и разкопки за 1991. София, 1992, 83-84]
- Shkorpilov, H.; Shkorpilov, K. (1890).** Srednovekovni chevrkvi I grobishta v Sofia. – *Sbornik za narodni umotvoreniya, nauka I knizhnina, II 1890, pp. 46-60.* // [Шкорпилови, Херман и Карел. Средновековни черкви и гробища в София. – Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, II, 1890, 46-60]
- Stancheva, M. (1964).** Rannohristiyanski kultuvi sgradi kraj iztochnata krepostna stena na Serdica. V: Gerasimov, T. (red.) *Serdika. Archeologicheski materiali i prouchvania, t. 1. Sofia: Izd. BAN, 159-164* // [Станчева, Магдалина. Раннохристиянски култови сгради край източната крепостна стена на Сердика. В: Герасимов, Т. (ред.) Сердика. Археологически материали и проучвания, т. 1. София, Изд. БАН, 159-164]
- Stancheva, M. (1989).** Archeologicheskoto nasledstvo na Sofiya. Formirane, sastoyanie, problemi. Vav: Velkov, V., Ivanov, T., Stancheva, M. (red.) *Serdika. Archeologicheski materiali i prouchvania, t. 2. Sofia: Izd. BAN, 6-37* // [Станчева, Магдалина. Археологическо

наследство на София. Формиране, състояние проблеми. Във: Велков, В., Иванов, Т., Станчева, М. (ред.) Сердика. Археологически материали и проучвания, т. 2. София: изд. БАН, 6-37]

Stoyanova, P.; Meshekov, Y. (2018). Spasitelni archeologicheski prouchvaniya v Iztochniya nekropol na Serdica. Archaeological Discoveries and Excavations in 2017. Sofia, 423–426 // [Стоянова, Полина. Мешеков, Юниан. Спасителни археологически проучвания в Източен некропол на Сердика. Археологически открития и разкопки през 2017 г. София, 2018, 423–426]

Йордана Николова

Университет по библиотекознание и информационни технологии, България

yordana.nikolova@abv.bg

AUTHOR'S DATA WERE PUBLISHED ACCORDING GDPR RULES AND PUBLICATION ETHICS OF THE JOURNAL (<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>)

Received: 04 May 2023

Accepted: 20 June 2023

Published: 30 June 2023

DOI: <https://doi.org/10.55630/KINJ.2023.090106>

KIN Journal, 2023, Volume 09, Issue 1

Science Series Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization

Научна поредица Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация

Научная серия Культурное и историческое наследие: сохранение, презентация, оцифровка

Editors

Prof. PhD. Petko St. Petkov

Prof. PhD. Galina Bogdanova

Редактори/съставители

проф. д-р Петко Ст. Петков

проф. д-р Галина Богданова

Copy editors

Assist. prof. PhD. Nikolay Noev

Assist. prof. PhD. Kalina Sotirova-Valkova

PhD. Paskal Piperkov

Технически редактори

гл. ас. д-р Николай Ноев

ас. д-р Калина Сотирова-Вълкова

д-р Паскал Пиперков

© Editors, Authors of Papers, 2023

© Редколегия, Авторски колектив, 2023

Published by

Institute of Mathematics and Informatics

at the Bulgarian Academy of Sciences,

Sofia, Bulgaria

Издание на

Институт по математика и

информатика при Българска академия на

науките, София, България

<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

ISSN: 2367-8038